

Observatoriul este de două ori în săptămână, miercuri și sâmbătă.

Pretului

pentru Sibiu pe 1 an întreg 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dăru la casa cu 1 fl. mai mult pe an; — trimis cu poșta în laintul monarhiei pe 1 an întreg 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinătate pe 1 an 10 fl. s'au 22 franci, pe 6 luni 5 fl. s'au 11 franci; — numeri singuratici se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu și literariu.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie s'au linia, cu litere merunte garmouda, la prim'ă publicare câte 7 cr., la adou'a și a trei'ă câte 6 cr. v. a. și preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usioru prin asemnatiunile poștei statului, adresate de a dreptulu la Redactiunea Diariului Observatoriulu în Sibiu.

Nr. 42.

Sibiu, 26/7 Iunie 1879.

Anulu II.

Anton cavaleru de Schmerling.

Numele Schmerling este cunoscutu generatiunei noastre betrane mai multu numai din corespondentiile fericitului Ioanu Maiorescu publicate în „Gazet'a Transilvaniei“ în anulu 1848, pre candu acelu barbatu de statu se află la parlamentulu din Francfurt alu Germaniei că membru și că ministru, era Maiorescu petrecea acolo că agentu trimisu de guvernulu Munteniei la Sibiu, Vien'a și Francfurt spre a midiului recunoscerea reformeloru introduse în țiera și apararea ei de invasiuni russo-turcesci. Generatiunile mai noue cunosc pe Schmerling din anii 1861—1865, dacă lu cunosc, noi inse ne indoimu despre cei mai multi; că-ci de l'ar fi cunoscutu pe densulu, sisthem'a politica și ultimele scopuri ale lui, de siguru că nu s'aru mai audī p'ntre noi inca și astadi atâtea fabule necalite și scornituri absurde, visate de fantasti și puse în circulațiune că ori-ce moneta falsa, acuma, candu pasiunea de a falsifică curatulu adeveru istoricu au ajunsu asia departe, în cătu se ignora multime de acte publice, fapte complinite, lucruri vedute și pipaite. Asia cauta unii omeni se'si sature poff'a de resbunare hidosa.

Mai dilele trecute amicii și adoratorii dlui Schmerling îi serbara în Vien'a, chiaru fara voi'a lui, dio'a aniversaria cum se dice jubilara de ani 50, de candu se afla escel. sa în servitiulu statului austriacu. Dn. Schmerling este unulu dintre barbati de statu europeni, calumniati mai multu și mai inversiunatu, astadata inse îi se dete una din satisfaciunile cele mai stralucite, din câte e în stare se castige unu omu pre acestu pamentu. Deputatiuni numeroase de a le corporatiunilor statului, mii de particulari din capitala și din afara au salutatu în 14 și 15 Maiu pe iubilariu; serata și balu forte stralucitu s'a datu în onorea lui, multime de prezente că suvenire îi cursera din diverse parti, până și junele rege Alfonsu alu Spaniei îi trimise una sabiia din cele mai pretioase, era la mēs'a data în onorea densului se tinura toaste de valóre istorica.

Sisthem'a politica numita alui Schmerling dupa portatoriulu ei, de si durase abia 5 ani, a lasatu la noi câteva urme asia de afunde, inpressiuni asia de vii în memori'a generatiuniloru, în cătu acelea nici-odata nu se voru mai potea sterge cu nici-unu pretiu și prin nici-o putere omenesca din istori'a patriei și a natiunei noastre. Acesta este unu adeveru, la care press'a romana, pre cătu nu este ea preocupata de alte opiniuni false și ratacite, ar trebui se revina cătu mai desu, pentru că generatiuniloru care ne urmédia (epigoniloru), se se dea ocașiune de ajunsu a trage paralele juste între sisthemele, sub care au trairu parintiiloru, între diversele epece mai alesu ale istoriei. Celu pucinu patru periode relative scurte, din secolulu nostru aru fi se le comparamu cu mare diligentia: domni'a principelui Clemente Metternich că ministru atotputente până în 1848; revolutiunea și absolutismulu până în anulu 1860; er'a constitutionale până în 1866; în fine sisterea constitutiunei sub comitele Belcredi și dualismulu până în dilele noastre. Aci inse ne ocupamu de barbatulu, carele inaugurase er'a constitutionale, apoi de rezultatele aceleia din care avuseramu și noi parte.

Anton Schmerling e nascutu în 23 Augustu 1805 dintru una famili'a nobile și possessionata, odeniara în regiunile romane, era dela secolulu alu 18-lea încóce în archiducatul Austriei. Dupace terminase cursulu juridicu la universitatea din Vien'a, în anulu 1829 intră pe carier'a juridica, pe care isi castigă renume forte bunu. În anulu 1848 Schmerling se facu membru alu curtiei de apellu; era inse cunoscutu și că patriotu care se ocupa de afacerile politice ale monarhiei și ca adversariu alu sisthemei absolutistice alui Metternich. Asia se intempla că în Aprile 1848 fu alesu și Schmerling că deputatu din partea Austriei germane la parlamentulu din Francfurt. Intre sute de membrii Schmerling era dintre cei mai eminenti, din care

cauze se facu ministru de interne alu imperiului sub regimulu provisoriu alu archiducelui Ioanu. Lui Maiorescu îi succese a'lu castigă pentru caus'a nationale a romaniloru; inse dupa atâtea revolutiuni parlamentulu din Francfurt fu spartu prin fortia. Schmerling s'a retrasu din ministeriu inca din 15 Decembre 1848 și a venitu la Vien'a și Olmütz indata dupa proclamarea junelui archiduce Franciscu Iosifu de imperatu. Schmerling fu trimisu érași la Francfurt, acum inse că ministru plenipotentente austriacu, cu scopu de a operá din respoteri contra proclamarei regelui Prussiei Fridericu Wilhelmu IV de imperatu alu Germaniei. În Iuliu 1849 Schmerling intră în cabinetulu lui Schwarzenberg că ministru alu justitiei; s'a retrasu în Ian. 1851 dupace a vedutu că reactiunea prinde poteri în tóta lumea, ministeriulu austriacu e decisu a desfiintia constitutiunea din Martiu 1849 și a restabili unu absolutismu rigorosu. Schmerling inse fu denumitu presiedinte la unu senatu alu curtiei supreme. De aci incolo Schmerling nu mai avu nici-o influentia în afacerile politice ale monarhiei, până candu dupa publicarea diplomei din 20 Octobre 1860, prin care se restaurá în principiu istoric'a autonomia a toturoru tieriloru monarhiei, în 13 Decembre fu chiamatu în cabinetu că ministru de statu, adeca cu atributiune de a reorganisa monarhia pe base constitutionali. Modululu în care voise Schmerling a'si ajunge scopulu, se coprinde în patent'a imperiale din 26 Februaru 1861. Lui Schmerling adeca îi se pareá că prin autonomi'a prea larga data provinciiloru s'ar periclitá unitatea și integritatea monarhiei. De aci se potu esplicá modificarile facute prin patent'a din Februaru 1861 în diplom'a din 1860.

Pana în anulu 1860 se aflasera chiaru și în Ungari'a multime de barbati celebrii, cu br. Oetves în frunte, carii declarasera de mai înainte, că ei s'aru indestulá cu gradulu de autonomi'a, de es. pre cătu ilu are astadi Croati'a. Schmerling inse s'au apucatu dintr'odata de câteva lucruri din cele mai grave. Nimicu inse nu a stricatu mai multu sisthemei sale, că incercarea din 1863 facuta la conferenti'a suveraniloru germani, tinuta la Francfurt. Schmerling voiá se asigure Austriei pentru totudeauna primatulu în Germani'a și în casu bine venitu se castige imperatului Austriei din nou coron'a imperiului numitu odiniara romano-germanu. Cu acésta densulu dete fara voia sa, lovitura forte grea sisthemei sale, din cauza că atátu Europ'a, cătu și poporale monarhiei se temeau, că nu cumva potestatea prea mare concentrata în Vien'a, mai curendu sau mai tardiu se sugrume érași libertatile publice, centralisandu și totuodata germanisandu asia, precum vedemu că se intempla astadi în altu intielesu și în alta directiune.

Pucini barbati de statu ai romaniloru căti aveamu pe atunci, cunosc pre bine program'a politica alui Schmerling și a colegiloru sei chiaru în detaliurile ei. Cătiva din trensii apucasera a fi denumiti consiliari ai Cancelariei transilvane (ministeriu speciale transilvanu) la Vien'a; alții erau trimisi de cătra comitetulu nationale că deputati pe luni întregi în capital'a imperiului. Ei inse mai cunosea inca și unu altu secretu alu acelei sistheme politice, care se pôte formulá cam asia: În acésta lupta a diverseloru nationalitati din imperiu se deschidemu pentru fiacare câte unu campu de activitate, emulatiune, desvoltare, în tóte ramurile vietiei publice, că se'si mesure fiacare poterile inaintandu care cătu pôte. Prin acésta desvoltare, ecuilibrulu în locu de a se turburá, se va restabili, monarhia în locu de a se debilitá, mai virtosu se va consolidá.

Barbatiloru romani de statu, carii vedeu multu mai de parte decâtu numai până la nasu, atáta le-a trebuitu, că-ci restulu se intielegea de sine. De aci au urmatu între altele, delaturarea toturoru pedeciloru în sfer'a industriei și a comerçului, cătu mai remasesera. De aci urmá, că în 1862 se desfiintia vechia oprire a intrarei diarielor și cartiloru romanesci din Romani'a (actele respective sunt

acile); era candu îi disera lui Schmerling: Au nu vedi că de aici pôte se ésa o Dacoromani'a? densulu replicá că și în 1850 gubernatorulu Wohlgemuth: Se o faca daca sunt în stare a se bate cu trei imperatii mari, era d-vóstra carii îi denunțati, se ve fia rusine a compromitte poterea imperiului cu insinuatiuni de acestea.

Dara maxim'a de statu alui Schmerling mai avu, anume în Transilvani'a, inca și alte urmari de inportantia în adeveru istorica, precum: Concesiuni de conferentie nationale și compuneri de comitetu nationale, aplicare dintre romani la functiunile inalte ale tieriei (gubernu, cancelari'a curtiei, curtea de cassatiune), demisiunea gubernatorului com. Em. Miko și a cancelariului br. Franc. Kemény, carii nu voiau se audia de concurentia libera în viati'a nationale și politica; inaltierea limbei noastre la rangulu de oficiale și parlamentaria, că în Elveti'a, alaturea cu celelalte doue asia, cătu insusi monarhulu se subscriá și romanesce la tóte actele publice; compunerea dietei transilvane dupa cele trei nationalitati; proiectu de lege pentru nou'a inpartire a tieriei asia, în cătu una parte mare a teritoriului ei locuitu sau preste totu, sau în maioritate considerabile de romani, era se fia administrata curatu romanesce, și altele multe. Pána și restaurarea mitropoliei gr.-orientale orthodoxe romanesci și scaparea de sub jugulu bisericescu și nationale alu serbiloru au se o multumesca romanii lui Schmerling, că-ci până la elu promiteau toti, dara nu facea nici-unulu nimicu.

Tóte acestea inse și o multime de alte evenimente relative la Transilvani'a din dilele lui Schmerling isi au locu în istori'a aniloru 1861—1865 demna de a fi scrisa pentru noi romanii intréga cu litere mari, că celea ce se vedu în cartile bisericesci.

Dela diet'a Ungariei.

Discursulu

deputatului Parteniu Cosma, tinutu în siedinti'a dela 5 Maiu a. c. a dietei Ungariei în cestiunea limbei magiare.

(Urmare.)

Negati că aci ar subservá cauza nationala și politica ci o reduceti simplu la cestiune de cultura.

Si apoi cu ce se motivedia acésta cestiune culturala?

Referintele comisiunei de instructiune publica în motivele scrise în raportulu seu, pre care si d-lu Várady si'lu declara de alu seu, precum se si cuvine că se'lu considere de alu seu fia-care membru din comisiune — dar' pe care eu totusi voescu a'lu considerá numai de actulu raportorului — dice: că ánim'a cea usioru receptibila a copilului prin invetiarea limbei magiare se'si insusiesca și simtiulu iubirei de patrie și alu patriotismului.

Éra la altu locu: „Inse On. casa! de si nu totulu, de si nu prea multu astépta comisiunea dela unu astfelu de proiectu de lege specialu, atata totusi cu totu dreptulu pôte afirmá, că punerea în vietia a unui astfelu de proiectu este unu pasiu însemnatu înainte, catra scopu, — că efectulu aceluia ilu vomu simti pretotindenii unde elu va intimpiná patriotismu și bunavointia, dara totu-odata că ridicarea la valóre de lege a acestui proiectu va pune în positiune pe gubernu, că acolo unde patriotismulu și bunavointi'a lipsesce dara terenulu și materialulu potrivitulu pentru esecutarea legii exista: se aplice mijlocele legali, si se le castige valóre.

Asia dara de aci incolo patriotismulu și iubirea de patrie se conditionédia dela invetiarea limbei magiare!

Éra în cuventulu seu de introducere dice și mai multu d-lu raportoru. Declara, că de aci incolo invetiatoriulu va avé ocașiune „prin limb'a magiara a sadi (becsepegetni) în fraged'a ánima a copilului patriotismulu și iubirea de patrie.“

De aci fireste urmédia: că adi aceia cari nu știu limb'a magiara nu au patriotismu și iubire de patrie. (Contradiceri). Déca ar avé n'ar trebui acelea prin canalulu limbei magiare versate în cestiuni statului!...

Baros Gábor raportorulu: „Cu totulu altmintrelea au fostu intielesu!

P. Cosma: Pentru aceea dicu eu: că este deschilinire între patriotismulu modernu și între adeveratulu patriotismu!

D-vóstra sub acésta pricepeti patriotismulu modernu.

Ei bine d-loru! sunt aceste motive culturale? Nu! Scopulu, că si motivele este politicu, tendința este nationala.

Nesinceritatea ce se vede din motivele proiectului in privința scopului expresu, inca este una dintre cauzele pentru cari noi nu suntemn aplecati a crede că scopulu este culturalu.

Precum am mai disu: toti marturisescu, atatu comisiunea catu si partid'a aceea, care sub presiunea opiniunii publice au storsu, asia dicendu, dela gubernu presentarea acestui proiectu — că acesta este numai pasiulu primu catra scopu, este numai inceputulu actiunii, continuarea apoi: unulu si'o inchipuesce intr'unu chipu, altulu intr'altu chipu.

Ei bine! se presupunemu pe unu momentu, că gubernulu va executa legea numai spre ajungerea scopului ce'lu marturisesce. — Cine imi garantedia mie? că atunci candu se va incepe executarea legii, séu si chiaru mai tardiu dupa punerea in lucrare a pasiului primu, nu se va uri gubernulu de astadi cu fauteuillurile acestea de catifea (ilaritate) facendu locu altuia, care nu va fi de parerile lui, ci va nisui se se apropie cu unu pasiu mai tarde de acea opiniune publica, care dupa cum vediarati adinorea isi are reprezentantii sei si in camera? si va dice: „amu probatu asia si vedemu că nu merge, én se vedemu nu va fi mai bine de cumva vomu dispune că unu obiectu se se propuna in limb'a magiara in tote scolele poporale?”

Atunci firesce si dela invetiatoru se va pretinde că se fia mai perfectu in cunoscint'a limbei magiare, ca-ci a propune intr'o limba se recere se o posedu perfectu limb'a aceea.

Si cine — imi garantedia? mai departe: că nu va urmá unu gubernu, care si elu că acestu de acum, va avé lipsa de poporitate, si spre castigarea aceleia va face si mai mari concessiuni opiniunii publice magiare? si va dice: „totu ce s'au facutu pana acuma nu ne duce la scopu, se mergemu si mai departe, si se introducemu limb'a magiara preste totu că limba de propunere in tote scolele poporale”, — si asia voru procede pana voru ajunge si in biserica, carea la noi intru atata este legata de scola in catu una fara alta nu potu se esiste.

Si asia din pasiu in pasiu negresitu vomu ajunge acolo — nu că se devenimu toti Magiari, ca-ci acesta este imposibilu — si aci se observu că eu nu sunt inamiculu asimilatiunii, deca aceea urmédia pe cale naturala, pentru ca „*volenti non fit injuria*”, — ci vomu ajunge negresitu acolo, unde totu de una amu ajunsu candu amu pornitu pe acesta cale (contradiceri). Inomise acolo vomu ajunge! (miscare).

Eu asia vedu d-loru, că unii dintre D-vostre pretindeti a cunósce mai bine referintiele nostre decatu noi.

Cu durere observu preste totu si o tinu de mare nenorocire, că ve place a deveni amagiti, si deca nu ve convine adevierulu mai preferiti nici a nu'lu audi.

Actiunea ce s'au pornitu in timpulu mai nou in contra unei fapte cunoscute, care era menita că se ve desamagesca si se ve puna in vedere adevierat'a stare a situatiunii, emanedia din acea politica gresita pe care o urmatu prin aceea, că: atunci candu vedeti că din alta parte vi se spune ce nu vi convine, mai preferiti a nu permite manifestari sincere decatu se fiti orientati.

Eu nu imi arogu a vorbi in numele Romanilor. Sciu că daca cineva vorbesce ce nu vi place in numele connationalilor sei, numai decatu ilu infruntati că n'are plenipotentia dela aceia, ér' deca ve vorbesce dupa placu, acceptati că se vorbesca si in numele connationalilor sei, precum s'au intemplat si in desbaterea aceasta cu acelu serbu si cu acei slovaci cari au vorbitu pentru primirea proiectului; inse la tota intemplarea cutediu a afirmá: că romanu mai bine cunosc pe poporulu romanu, suferintiele si dorintiele lui, decatu acei deputati neromani, cari se geredia a'lu cunósce mai bine si a vorbi in numele lui pe candu elu abia se ocupa de elu cu ocaziunea alegerilor, si cá atare ve declaru: că se insiela toti aceia cari cugeta, că poporulu romanu pe acesta cale voesce se ajunga la cunoscint'a limbei magiare, care este in contra individualitatii sale nationale, si cá se amagescu aceia, cari cugeta că cu executarea acestei legi isi voru ajunge scopulu la romani, ceea ce nici odata nu se va poté intemplá.

Este o politica forte gresita aceea, care nu respectedia faptele existente, edificulu redicatu pe ast-felu de basa nu poté fi durabilu!

On. casa! Ve asiguratu, că poporulu romanu nu are incredere in tendința acestui proiectu, si nu crede scopulu expresu aici. Nu crede că este scopulu acela, ce se coprinde in introducerea, ci crede si presupune, că este acela, care se indegetedia destulu de lamuritu in motivare.

Si pentru ce? Pentru ca acela e mai aprópe de opiniunea publica magiara, de acea opiniune publica care precum am mai disu, au esoperatu nascerea acestui proiectu, si au salutatu cu entusiasmu presentarea lui in camera.

Se ne aducemu numai aminte ce scriau numai inainte de doue septemani organele acelei opiniunii publice despre rezultatulu ce astépta dela acestu proiectu de lege? — si numai de cateva dile a inceputu a fi mai prudente — scriau că numai pe acesta cale voru deveni toti cetatienii Ungariei magiari.

Nu credi mai departe in sinceritatea scopului expresu, si nu credi declaratiunilor facute aici in camera in asta privintia, pentru ca, atatu motivarea proiectului gubernului, catu si unii deputati, cum a fostu d. e. Nagy István, candu vorbescu de asigurarea intereselor nationale, se prvóca la articulu 44 din 1868, la asia numit'a lege de nationalitate, infatisindu-o că pe o lege atatu de liberala, asemenea careia nici intr'unu statu nu mai exista in Europ'a.

On. casa! Intielegu pe acela care pentru aceea se prvóca la legea de nationalitate, că se se laude in-

aintea streinatatii cu libertatea ce s'au asigurat in Ungari'a nationalitatiloru, ca-ci streinatatea numai din cartea de legi o cunósce; inse nu intielegu seriozitatea aceleia, care se prvóca la ea cu scopulu: de a capacita pe nationalitatele din patria despre insemnatarea acelei legi, ca-ci ele sciu mai bine cum s'au pusu in lucrare acesta lege?

D-vóstra sciti prea bine D-loru! cum ca acesta lege nu este efeptuita, si totusi ve provocati la ea. Dati'mi voia, că pentru aceia cari dóra nu sciu ce valóre are legea acesta, se vi-o ilustrediu cu cateva casuri concrete, că se o vedeti cum se esecuta?

Nimicu mai putinu si mai naturalu, ce poté pretinde unu cetatienu dela statulu seu, decatu că: legile, cari nu numai inpunu datorii, dar' de multe ori nerespectarea loru este impreunata cu pedepse, se le póta ceti in limb'a sa.

In privința aceasta este prevediutu numai decatu in §. 1 alu legii de nationalitate, unde se dice: „legile se compunu in limb'a magiara, inse in traducere trebuie edate si in limbele tuturoru nationalitatiloru din tíera”.

La inceputu s'a urmatu conformu acestei dispositiuni, inse au trecutú dejá patru ani de candu mi-am luatú voia a interpelá pe d-lu ministru de justitie de atunci, care si acuma este ministru de justitie, că „are d-lui scire despre aceea, că acesta lege nu se esecutedia si anume că in limb'a romana nu se mai estradau legile? Si deca dá! are de cugetu se dispuna efeptuirea legii?”

Deca ar fi datin'a că presiedintele casei se ne faca aretare din candu in candu si despre interpelatiunile remase fara respunsu inca din períodele trecute, intr'epelatiunea mea si adi ar figurá in aceea aretare. Eu inse asi fi multumitu decumva mi s'ar fi respunsu prin fapte, deca nu mi s'au respunsu cu vorb'a.

Mai departe asia credi, că nu este mai simplu si mai justu lucrú decatu că: omulu séu cá actore, séu cá inctu se fia ascultatu prin judele seu in limb'a sa materna, cá ori cá acusatore, ori cá acusatú, ori cá martore se pótfésca, cá fassiuinea lui se se scrie in limb'a sa materna, si in cauzele criminali chiar' cu cuvintele lui, ca-ci in cauze criminali adeseori dela interpretarea unui cuventu depinde averea, onórea, si chiar' viat'a omului.

In acesta privintia inca prevede legea, care in §. 7 dice: „Fia care locutoriu alu tieiei, in acele casuri candu ori cá actore, ori cá inctu, ori cá suplicante, in persóna séu prin plenipotentiatu, dar' fara interventiunea advocatului isi reclama si isi poté reclamá ajutoriulu judelul, se se póta folosi a) inaintea judecatoriei sale comunale de limb'a sa materna... b) inaintea judecatoriei sale cercuali de limb'a de afaceri séu de limb'a protocolara a comunei sale.”

Éra §. 8 dice: „In casurile enumerate in §. 7 este datoriu judele a superá plansórea, séu suplicá in limb'a plansórei séu suplicei; fassiuinea, ascultarea martoriloru, oculata si alte lucruri judecatoriesci atatu in procese, catu si afara de aceea, precum si in cauzele criminali le efeptuesce in limb'a persóneloru ascultate.

Óre asia se intempla acesta astadi? Exceptionalminte sunt unele locuri in fundulu regiu, unde cate odata se urmédia ast-felu, preste totu inse nicairi in tíer'a intréga, dara nici nu este posibilu, pentru că diregatorii nu sciu limb'a poporulu.

Recunoscú, că la inceputu, candu prim'a óra s'a aplicatu acesta lege, a fostu nisuint'a de a o esecutá dupa spiritulu ei' si la denumiri au fostu gubernulu cu privire la aceea, că mai cu séma judecatorii de prim'a instantia, dela judecatori'a sumara, se cunósca limb'a poporulu, intre care sunt chiepati a funcioná, ba s'au respectatu chiar' acelu § alu legii, unde se promite demunirea de diregatori si din fiii nationalitatiloru nemagiare; acuma inse chiar' contrariulu dela acesta se considera a fi in interesulu patriei.

Candu dicu „acum” nu intielegu chiar' éra mai recenta — pre d-lu ministru de justitia actualu, ci intielegu acea politica, carea au afiatu de necessariu a suspinde chiar' independentia judecatoriesca numai cá se póta realisá unu principiu cu totul contrariu celui pusu in lege — er' manei libere.

In decursulu acelorú trei ani, pentru deregatorii de limb'a magiara, dar' mai cu séma pentru romani: acela éra mai mare pecatu, cá elu se functionedie intre connationalii sei, si singura acesta inprejurare au fostu de ajunsu, cá din Ardelu, din Bihari'a, din Aradu si de pretotindenea unde erau romani, cea mai mare parte a loru se se transpuna pe la Szeghedin, Karczag, Czegléd, Szolnok, Nagy Kaló, Gyöngyös, Debreczen, Sátoralya-Ujhely, Székesfehérvár, Kaposvár, Gyöngy si cu unu cuventu ori unde in Ungari'a, numai acolo se nu remana unde si cu acea parte a calitatii loru speciali, cu conscint'a limbei romane — inca ar potea folosi, éra in loculu loru s'au tramisu ast-felu de judecatori, cari necunoscendu limb'a poporulu facu dreptatea cu ajutoriulu servitoriloru.

In Szeghedinu, d. e. unde nici o lipsa nu este de judecatoriu romanu, poti compune unu senatu intregu din romani, dar' pentru aceea in Aradu, unde nu numai maioritarea, dar' aprópe totalitatea locutoriloru este romana — provocu pe deputatii de acolo se me demintiesca daca nu spunu adevierulu — numai unu judecatoriu este romanu la tribunalu. La tribunalulu din Bihari'a — pe care atátu dl. ministru-presiedinte, catu si eu mai bine 'lu cunóschemu, fiindu ambii de acolo — la acestu tribunalu dicu, care atátu dupa teritoriu, catu si dupa numerulu judiloru este celu mai mare in tíera, este unu jude si unu subprocuroru romanu cu tote ca si aicea maioritarea locutoriloru, maioritarea acelorú asupra caroru are se judece tribunalulu — este romana.

Ei bine D-loru, inchipuitu-ve cum potu merge la unu astfelu de tribunalu pertractarile criminalé? candu la acelea este introdusa imediatitatea si verbalitatea, candu presiedintele are se conduca intréga pertractare,

se asculte de nou partidele si martorii, si candu judecatoriulu numai pe acelea are se-si bazeze judecat'a sa, ce sub decursulu pertractarii au auditu din gur'a partideloru si martoriloru.

Dar' inca la tribunale totu merge mai cinstitu, ca-ci celu putinu lips'a cunoscintiei de limbe se nisuescu a o suplini prin télmaci (dragomani), inse la judecatoriile sumare, precum se vede au constatú prea multu acestia, acolo ii suplinescu servitorii...

Presiedintele: Dlu deputatu se abate dela obiectu, si prea demultu se ocupa cu astfelu de cestiuni, cari abia credi se fia in necsu cu proiectulu. — Eu te rogu fórté, ai bunetate a te multiumi cu esemplele aduse si a te reintórcé la obiectu.

P. Cosma: Binevoiesce a credé dle presiedinte, ca daca este cineva, care cu placere ve asculta si ve face voia candu este posibilu, acela de buna séma sum eu; dar' regretu, ca de asta-data nu potú fi de acordú cu D-vóstra, pentru că cele ce le-am disu sunt in strensa legatura cu proiectulu, si se tinu absolutu de obiectu, ca-ci gubernulu, isi motivedia proiectulu seu cu legea de nationalitate. Deci cá se nu mi-se póta dice că vorbescu numai in generalu despre ea, ca nu este esecutata, fara cá se-mi adeverescu asertiunile, sum necesitatú a enumerá si casuri concrete.

Totu asia stamú si cu judecatoriile cercuale.

In Tinca d. e. la inceputu erau doui judi, cari vorbeau romanesce — observu ca locutorii teritoriului acestei judecatorii 5/6 parti sunt romani — ambii s'au pusu in pensiune, cu tote ca unulu abia e trecutú preste 30 ani, si acuma candu ar fi mai aptu de lucru trage pentru nimica jumetate de salariu, — si in loculu lorú s'au denumitu altii, inportati acolo din astfelu de locuri, unde nici veste n'au avutu de romani, — si astadi la judecatori'a mentionata numai servitoriulu pricepe limb'a poporulu.

Aci — mi vine in minte unu casu minunatu, care s'a intemplatú sub absolutismu intre asemenea conditiuni chiaru in Tinca, unu casu, care ar poté trece de anecdota, daca din intemplare n'ar fi adevieratu.

La judecatori'a ces. reg. din Tinca éra sub absolutismu unu oficialu venitú din Boemi'a, care nici unu cuventu nu scia romanesce. Intr'o di, au avutu 2 termini, unulu pe 8, altulu pe 9 óre a. m. Pe 8 óra éra citatu unu bietu romanu, cá in contra lui se se esecuteze o sentintia criminala, prin care éra judecatu se capete 12 bête; éra pe 9 óre éra citatu altulu cá martore. L'au pusu pe catele sale pe cela care éra cá martore, se se presenteze in biroulu mentionatulu oficialu la 8 óre. — Oficialulu vedendu'lu ca are o citatorie in mana, numai decatu au datu cu socotéla ca au venitú la vreunu terminu, se uita in diariulu seu si vede ca la óra 8-ta ce are de facutu? Nici nu'lu intréba cine e? ce voiesce? ci chiebandu pe servitoriulu de oficiu, i dá pre bietulu omu pre mana, si i poruncesce se-lu duca afara si se-i mesure 12. Omulu vedendu ce se pre-gatesce, a inceputu a resoná, inse tote n'au ajunsu nimica, ca-ci organele esecutive ale justitiei fiindu mai tari decatu elu, l'au trasu pe banca si i-au mesuratu dupa §. cele 12. (Ilaritate.) Scapatu odata bietulu omu s'a dusu la siefulu oficiului si s'a plansú de acea justitia civilisatória, siefulu a trasu la raspundere numai decatu pe oficialulu respectivu, acela inse s'au escusatu cu aceea, ca: elu nu-e de vina, ca-ci nu scie romanesce, ci e de vina omulu, de ce au venitú elu la 8 óre, fiindu citatu pe 9?

Eca D-loru! la astfelu de justitia sunt espuse nationalitatele pe viitoriu. (Voci: „Pentru aceea trebuie se invetie ungueresce!”) Eu asia sciu, ca diregatoriulu este pentru poporu si nu poporulu pentru diregatoriul!

(Va urmá.)

Transilvani'a.

— Sibiiu. — (Dela sinodulu archidiececanu.)

— In Siedinti'a XIII a urmatu continuarea raportului comisiunii finantiare.

(Urmare.)

Raportulu consistoriului despre comasari si segregari. — Se ia spre sciintia.

Proiectulu de regulamentu pentru administrarea si control'a averiloru parochiale asternutu de consistoriu, comisiunea propune a'lu primu de basa la desbaterea speciala; sinodulu amana pertractarea acestui proiectu pe sesiunea viitoare, si insarcinedia pe consistoru a ingrigi si pana atunci dupa potintia pentru administrarea si control'a averiloru parochiale.

Cererea reprezentantiei gimnasiului din Bradu pentru unu ajutoru de 1200 fl. (Nr. 17 a din 1879), comisiunea propune se nu se incuviintiesca din cauza, ca fondurile nostre au destinatiunea lorú separata, dela care nu se poté face abatere. — Sinodulu indreptesa reprezentantia respectiva a cere ajutoru dela fundatiunea Siaguniana.

Charthia consistoriului Nr. 1027 b: 1879 prin care inaintésa cererea emeritatului protopresbiteru pentru o remuneratiune de pensiune de 200 fl. — Sinodulu aplicideda unu ajutoru anualu de 200 fl. din venitele fondulu de 30,000 protopresbiterulu Zacharia Boiu sen. pentru restulu vietiei sale.

Acesta suma se se inregistreze cá positiune permanenta intre erogatiunile acelu fondu sub titlu: „Ajutoru emeritatului protopresbiteru in Sighisória”.

Particulariulu deputatulu Anania Trombitasiu cá membru alu comisiunii esmise pe bas'a conclusului Nr. 79. 1878 despre doue caletorii ale sale dela Clusiu la Sibiiu si diurne pentru 25 dile in sum'a totala de 196 fl. 50 cr. Comisiunea propune cá se incuviintiedie sum'a acesta din economiele fondulu arhiepiscopiei pe a. 1878 positiunea 3. (Spese de caletorii in comis-

siuni consistoriale). — Particulariul se transpune comisiunii pentru budgetul casei spre a-luá luá in considerare la statorirea budgetului casei.

Raportul comisiunii generale asupra unora iregularitatii in manipulariunea epitropiei. — Consistoriul se insarcina de nou cu punerea deseversita in lucrare a regulamentului pentru contabilitatea si manipulariunea fondurilor si anume se ingrigesca:

- de imediata introducere a cartiei principale;
- de implinirea oficiului fia-carui functionaru conform regulamentul;
- de detragerea saldului de di in registrul si jurnalul de casa;
- de satisfacerea §. lui 11 din regulamentu.

La propunerea comisiunii finantiare sinodul decide:

Consistoriul se insarcina de a se va oferi ocaziune a cumperá mosii mari a caroru venitu curatu se pöte constata prin date sigure cu 5% a pretului, a inlocá o parte a fondurilor archidiecepane pentru cari literile fundationale nu prescriu anume inlocare in charchii de valöre si in astfelu de mosii.

La propunerea comisiunii finantiare sinodul decide:

Consistoriul se insarcina cu elaborarea unui proiectu pentru infiintarea unui esatoratu archidiecepanu. Acestu proiectu se fia asternutu sinodului in proxima sesiune.

Urmésa la ordinea dilei desbaterea speciala asupra proiectului de budgetu alu archiepiscopiei romane greco-orientale din Transilvania pe a. 1880.

Budgetulu A) „mijlöce erariale“ se primesce in totalitate sa, contragandu-se positiunile 12 si 13 intr'o pos. sub titulu: „Altu ajutoriu pentru seminarü“.

La budgetulu B) „mijlöce proprie archidiecepane“, titulu: I pos. 1, 2, 3 se votésa neschimbate cu adaogerea urmatóreloru pos. „pentru sustienerea organismului consistoriului metropolitanu pe anulu 1880 in modulul si cu rezervele coprinse in conclusulu sinodului din 1877 Nr. 122. 600 fl.“

„Reparaturi la resedinti'a archiepiscopésca 100 fl.“
„Pentru unu referentiu in senatulu epitropescu alu consistoriului 1200 fl.“

Titulu II posit. 1, 2, 3, 6 se votésa neschimbate cu adaogerea positiunii: „Ajutoriu emeritatului protopresbiteru din Sighisió'a 200 fl.“

Titulu III posit. 1, 2, 7 se votésa neschimbate.

Titulu IV posit. 1, 3 se votésa neschimbate.

Titulu V se sterge din veniturile caseloru fondului seminariului Andreianu A., care o solveste vicariulu archiepiscopescu actualu pentru locuinti'a sa. In legatura cu acésa se pune la dispositiunea vicariului archiepiscopescu actualu, archimandritului Nicolau Popea *ad personam*, intregu tractulu I alu casei din strad'a macefilarilor Nr. 41 cá semnu de recunoscintia in modulu gratuitu.

La acestu titlu se votésa nemodificate posit. 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 14, cu adaogerea posit.: „spese la gradina agronomicá 200 fl.“

Titulu VI posit. 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9 se votésa nemodificate, éra posit. 4: „remuneratiune cassariului la epitropia archidiecepaná“ se votésa 500, la posit.: 5 „remuneratiune controlorului la epitropia archidiecepaná“ se votésa 400 si la posit. 10: „remuneratiune estraordinara cassariului pe anulu trecutulu“ 400 fl.

Titulu VII posit. 1, 2, 3, 4 se votésa nemodificate.

Titulu VIII posit. 2, 3, 4 se votésa nemodificate adaogendu-se o posit. noue „dare de venitu dupa interesele capitaleloru elocate la privati 600 fl.“

Titlu IX posit. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 se votésa nemodificate adaogendu-se posit. „reparaturi la casele tipografiei“ 200 fl., si spese estraordinare 500 fl.

Titulu X se votésa nemodificatu.

Titulu XI se sterge din budgetulu B) si se trece la budgetulu C).

Titulu XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV se votésa nemodificate.

Budgetulu C) dela titulu I—XXXV se votésa nemodificatu, adaogendu-se unu titlu nou „Fundatiunea Siaguniana pentru doue eparchii“ (din budgetulu B).

(Va urmá).

Romania.

„Monitoriu“ publica urmatórea scrisóre a A. S. R. Domnitoriulu, adresata d-lui prim-ministru:

Scumpulu meu presedinte alu consiliului de ministri.

Cu ocaziunea indoitei aniversari a suirei Mele pe Tronu si a proclamarei independentiei Tierei, Dómn'a si Eu, amu fostu obiectulu marturisiriloru afectiunii si devotamentului celui mai sinceru si celui mai caldurosu.

Tiera intréga s'a grabitu a Ne dá cele mai doiose dovedi de iubire. Judetie, orasie si sate chiaru s'au asociatu la frumoasa serbare ce Ne-a facutu capital'a. Anima Nóstra e adencu petrunsa de recunoscintia pentru aceste magulitóre sentimente, cá-ci vedemu in ele o noua incurageare, spre a ne consacrá tota viétia la fericirea vitezei si bunei Nóstre Romanie.

Te rogu, scumpulu Meu presedinte alu consiliului, a fi cátre toti, cleru, autoritati si particulari interpretulu adencei Nóstre recunoscintie, si "Ti renoiescu si cu acésa ocaziune incredintiarea depinei si sincerei afectiunii ce "Ti pastrezu.

Bucuresci, 12 Maiu 1879. Carolu.

Gorespondentie particulare ale „Observatoriului“.

(Valeni, 28 Maiu 1879). — Cu ocaziunea trecuta facui o privire fugitiva si scurta preste acea parte a anticului Maramuresiu ce pótra numele politicu de cotulu Marmatiei si de unde esi cá si o naluca a intunecului mai decurendu atentatulu celu infioratoriu in contra corpului nationalu si a bisericeii nationale, pre care la nascocitu orbi'a ori maliti'a séu fia si adulatiunea unoru scurti la vedere. Dar' de asta-data nu voiu a mai atinge acea intemplare si tradare de trista memoria, ci voiu lasá pre cetitorii binevoitori ai pretiuitului „Observatoriu“ se privésca de departe corporatiunile nóstre culturali.

Inteligintii acestui tinentu — fórte cu putina esceptiune — toti isi luara educatiunea in scóle streine, preotii cei mai betrani au invetiatu a se insufleti pre sine si turm'a in Ungvaru, de unde potu sci tota istoria ruthenilor lui Coriatovicu (de si nici acea nu o sci, decatu numai scuita de istoricii streini), dara despre romani nu multu, — din audiu?! De aici vine acea, cá nu multu cugeta la romanu, respective la cestiunile vitali ale bisericeii nóstre nationale, de órece nu le cunoscú ci trebue se le studiede, ce li se pare cam incomodu. Asia se intempla apoi cum s'a intemplatu la infiintarea diecesei Gherlei, candu acesti romani demni de tota atentiunea s'au incorporatu — din provedinti'a si grati'a domnediesca, é'r nu din vointi'a si eluptarea tuturoru celorlu chiamati, — catra acea diecesa infiintiata la dispositiunea Maiestatii Sale prea gratiosului nostru Domnitoru. Atunci s'a scosu o parte din acesti romani de sub eppatulu ruthénu alu Muncaciului mai multu din grati'a decatu din zelulu romaniloru de aici. Unulu — doi a zelatu incátu au potutu pre langa acea cauza, 10—30 au facutu opositiune, si alti mai multi au statu si s'au uitatu. Asia apoi au si remasu atunci sub rutheni mai multi romani, cari pe atunci inca n'au fostu toama ruthenisati. Numai in cotulu Maramuresiu au remasu asia comunitatile: Sageti, Cosciniu (Rona Szék), Rona de susu, Trebusieni, Veresmort, Perii, Campulungu etc. dintre cari mai din nou abi'a s'a scosu parochi'a Sagetiloru totu pre langa zelarea a loru unu-doi, inse si acésa parochia s'a scosu numai ciungarita, mulsa, tunsá si fara mnelu. — Celelalte? . . . ei! ei! si vaiu! . . .

Literatur'a? — Apoi avemu domni rancedi, mucedu si putredi de avuti din sudórea poporului, dar' aceia ori nu cetescu, ori nu vréu a sci, . . . ori cetescu cine scie cum si ce?! . . . Invetiatoriulu dice: — Eu sum seracu si nu potu se me facu mai mare carturariu decatu dnii esti plini! — Class'a de midulocu la noi nu esista, neesistandu nici industria si nici comerciantii.

Casine si cluburi nu sunt cu totulu, de si s'aru poté usioru infiintiá celu putinu pe a locuri pentru esemplu: la Oca Siagatagu, ori in Giulesci, séu Barbesci pentru cerculu Coseu-Mar'a, — in Barsana, Strimtur'a, ori Dragomiresci pentru romanii de pe Isa, — in Visieulu de susu pentru romanii de pe ap'a Visceului, — si in urma in Sageti pentru giurulu Sagetiloru; dar' aceste sunt numai ilusiuni ce disparu indata in fati'a indiferentismului omoritoriu ce se observa in totu loculu.

Vediendu si cunoscéndu cineva acestu indiferentismu se va mirá fórte, cá ore cum s'a si potutu duce realisarea infiintarii celorlu doue corporatiuni de mare insemnate pentru bietulu Maramuresiu ce esista adi si despre cari se va aminti ceva mai la vale. Si onórea si meritulu este numai a loru doi trei initiatori cu áanima buna si spiritulu tare.

Multi, cei mai multi, se escusa pentru indiferentismulu loru punendu vin'a pe unguri cá nu le place cá noi se cetimu romanescu, si cá unu atare carele ambla dupa de aceste remane apoi fara pane de óre ce cu greu póte fi alesu ori denumitu la ceva directoria, — cu de aceste apoi sparia si pre altii. Acesti sghfrciti ómeni de scandalu se facu a nu sci, cá ungurii cei cu judecata chiaru i judeca pentru indiferentismulu loru hidosu si pentru nepasarea loru urita, fatia de desceptarea si cultur'a poporului si a cetatieniloru patriei.

Óre barem lectur'a morala nu o aru poté relatí intre poporu???.!!!

Dar' se amintescu ceva putinu si despre corporatiunile cele doue culturali esistente, — dupa aceia imi voiu luá libertatea a grai unu picu si despre biserici.

La iniciativ'a si apelulu a loru unu-doi s'au infiintiatu doue corporatiuni culturali pentru acestu tinentu, a caroru spiritu si geniu bunu de tempu este spect. d. Dr. Iuonu Mihályi advocatu, anume: Societatea pentru cultur'a poporului rom. din Maramuresiu si Societatea de lectura a inteligintiloru rom. din Maramuresiu. La aceste societati au contribuitu multu pe langa nobil'a familia Mihályi si altii carora generatiunea venitoria li va fi recunoscétoria. Inse cu tóte aceste viétia acestoru corporatiuni este dlu adv. Dr. I. Mihályi, care conduce acum lucrarea ce se cere pe langa edificarea unui alunnatu (convictu) pentru junimea misera maramuresiana, care ilu edifica societatea pentru cultur'a poporului, domni'a sa a datu in cartirulu propriu si localitate pentru societatea de lectura a inteligintiloru.

Acésté corporatiuni, a caroru membrii — numerandu si pe cei de pétra si pe cei de lemn — se potu numerá pe degete, au cele mai mari lipse materialu asia catu e mirare cum s'au si potutu incepe edificarea convictului amintitu din care o parte buna acum e si edificata dupa unu planu grandiosu.

Totu romanulu va pricepe marea insemnate a acestoru corporatiuni si insusi starea lucrului face apelu catra romanu atatu cei din Marmati'a si vecinatate, catu si de airea catra a contribui fara amenare catu potú si voiescu cá se-si póta aceste ajunge scopulu culturalu si subtilu ce-lu au. — De si maramuresienii nu facura nici unu apelu ci tacu, lips'a inse este prea mare. — Dómné ce mare bine ar face auctorii de carti si redactorii foiloru si diareloru romane, déca nu ar trece cu

vederea societatea de lectura a inteligintiloru rom. maramuresieni, cu atatu mai virtosu cá in Sageti se crece si se fia si junimea studiósá din Marmati'a.

In catu bisericea este nutritórea simtiemintelor cu rate si a spiritului, voiu espune ceva cu putine cuvinte si despre bisericeloru rom. din acestu locu. — Bisericeloru sunt de mare insemnate si multu pretiuite de poporu. Si cum nu? candu acolo in acelu locu sfant isi inaltia pamenténulu mintea si spiritulu la D-dieu, acolo conversédia cu Parintele eternu, acolo se mangae si acolo se insufletiesce.

Pana in tempulu mai nou, mai in totu Maramuresiu erau bisericeloru de lemn; numai in Giulesci si Saraseu a fostu din batrini bisericeloru de pétra. In Sageti inca au fostu bisericeloru antice rom. acea trecu pe tempulu reformatiunii la reformati, — batrini ce astadi espira radicara in Sageti o alta bisericeloru frumoásá, cari adi fu rapita de rutheni. — Mai pe curendu se redicara in acele sate, unde preotii au fostu si sunt in cunoscinti'a misiunii loru inalte, bisericeii de pétra dupa planuri destulu de nimerite asia: in Visieulu de susu la initiatiua si intreprinderea M. O. D. protop. Vasiliu Mihalca se facu o bisericeloru frumoásá si proportionata, cu picturiloru in stilu nou si cu inscriptiuni alese din S. Scriptura: In Visieulu de medilocu inca e bisericeloru de pétra. — In Borsia subt ingrigirea M. O. D. Alesiu Anderco se edifica un'a pe planu grandiosu, care acum e si redicata pana la laturu. Asia s'a redicatu si in Maiseiu bis. de pétra cu pictura noua si frumoásá; asemenea in Petrova s'a edificatu una de estioru minunatu sub preotulu I. Ciobali. — Pana érá preotu in Leurdina M. O. D. Paulu Orosu s'a edificatu pana sub stresini o bisericeloru proportionata care inca sta negata. — Aceste pe Visieu. — Pe Iz'a, Maracaseu si tractulu Sagetiloru tóte bisericeloru sunt de lemnu fara de cele doue antice amintite mai susu si mai de curendu in Barsan'a revered. d. Michailu Kókönyesdy vic. adm. alu Marmatiei a inceputu a edifica o bisericeloru de pétra dupa planu maretiu pe care energia dneiei sale acusi o va gatá; in Jap'a inca se redica bis. de pétra.

Bisericeloru de lemnu, cari sunt batrine, sunt de insemnate pentru picturiloru bizare ce se aflu in unele reprezentandu chiaru lucruri mitice si profane — a caroru pictori pe atunci erau romani (zugravi).

Cam asia stau trebile culturali la noi — remanendu scólele, despre cari are se relacionese inspectorii scolari, si cari de altu-cum sunt destulu organizate.

Regulus.

Sciri diverse.

(Persecutare de coloru si altele dela unu maialu.) In 27 a lunei trecute studentii dela gimnasiulu de statu de aici si-au tñutu maialulu indatinatu. Inca chiar' si in anulu trecutulu poteai se vedi la plecarea tinerimeii o parte mare din ea decorata cu totu felulu de coloru si anume: unguresci, romanescu, ale casei habsburgice, a maiestatiei sale Reginei etc. etc. care dupacum i placea. Dér' nu sci prin ce fase amu trecutulu de in restempu de unu anu s'au schimbitu lucrulu asia de tare, in catu nu poteai se vedi afara de tricolorulu ungurescu nici unu altulu. Inse se vedi minune? In padure la loculu petrecerei, mai de cu séra unu studentu din o clasa inferiora — unu baiatu — aparú intre multime portandu tricolorulu romanescu. Acestu lucru atatu de bagatelu, au produsu o asia de mare iritatiune in corpulu profesoralu dela gimnasiu, in catu bietulu studentu a fostu provocatu inca in momentulu aparitiunii sale se-si depuna tricolorulu seu, ceea ce cu ochii lacramandi fu silitu se o faca. Domnii profesori se vede cá la ast-feliu de bagatele au o atentiune ne mai audita — cá-ci ce scie acestu copilu de nationalismu etc.? — Dar' dupa modest'a nóstra parere d-nii profesori ar fi facutu cu multu mai bine, déca in locu se umble la venatóre dupa tricolorulu studentiloru de nationalitate romana, s'ar fi ingrigitu cá unulu din collegii d-loru dela orfanotrofiulu teresianu se fi gustatu mai putinu din nectariulu dieului Bachus si se nu fi ajunsu intr'o asia stare iluminata, in catu se dea unu esemplu nici-decum demnu de imitatu scolariiloru si intregului publicu ce'lu incungiará.

O alta intemplare totu de acolo: Studentii candu au esitu din cetate avéu 12 (dónesprediece) stindarde de ale statului magiaru — rosiu-albu-verde — pentru ca celelalte au fostu oprite si la reintórcere au avutu numai nóue, ce s'au facutu cu trei? — Destulu cá aceste trebue se le platésca studentii si inca dupa cum amu intielesu numai studentii romani. Quid juris?!

— X. —

(Maialulu scólei romane din Seliste.) va aveá locu dominea in 27 Maiu (8 Iuniu) a. c. in „Berculu rosiu“. Fiindu tempulu nefavorabilu, mai-alulu se va amaná pe dominec'a viitoare.

(Crucea „Elisabet'a“.) Monitoriulu of. alu Romaniei dela 16/28 Mai publica urmatoriulu comunicatu: „Dómnéle care se gasescu in categori'a prevediuta prin art. 2, si 3 din regulamentulu crucei comemorative „Elisabet'a“, care suna: art. 2, crucea Elisabet'a se va conferi tuturoru dómnelor, care, prin cautarea raniloru séu bolnaviloru au datu concursulu loru in timpulu resbelulu din 1877—1878, si art. 3, „Crucea se va conferi asemenea dómnelor, cari, prin instalare de spitaluri, inzestrarea ambulantiiloru séu

prin ofrande insemnate au contribuit la alinarea suferintelor ranitorilor si bolnavilor in timpul acestei campanii si care din aceste dómne nu au primitu inca brevetulu disei cruce, sunt rogate a incunoscintiá, pana in terminu de 20 zile pe ministrulu afaceriloru streine spre a luá dispositiunile cuvenite in privinti'a loru."

— (O sentintia de mórte serbésca). Comitetulu pentru unirea natiunei serbesci a tramisu cu timbrulu postalu dela Belgradu, catra deputatulu dietalu Petru Stoicovici, o scrisóre ce continea o sentintia de mórte, in care i se face comunicarea, cá din cauza cá a vorbitu pentru introducerea limbei magiare in scólele poporale a fostu comdamnatu la mórte, apoi cá preste putinu va veni la elu unu omu, care i va face cunoscuta modalitatea mortii, si déca nu va esecutá sententi'a cu man'a sa o va esecutá altulu. Stoicoviciu a predatu scrisóreá acésta straina ministrulu de interne.

— (Urloiuu celu mai mare din Austro-Ungari'a.) In 20 Maiu a. c. la 4 óre postmeridiane falfaiau trei flamure pe verfulu celui mai mare urloiu (cosiu) din Recitia montana, indicédu terminarea lui. Acestu urloiu nu numai aci, ci in tóta Austro-Ungari'a nu are pareche in marime si numai in tierile favorisate de cea mai inalta cultura se afla putine asemenea. Este unu adevratu colosu alu carui aspectu inpunetoriu destépta in omu admiratiune si iubire pentru munc'a omenésca si o puternica insufletire pentru sciintiele dinsei.

Diametrulu lui dela basa este de 3·2 metri; éra celu de susu dela capu de 2·1 mtr. — Greutatea massei de feru, din carea este facutu, este de 30 de tone, éra inaltimea de 65 metri, séu 305·4 urme vienesé.

Dinsulu s'a construitu pentru cele optu caldari de vaporu, cari la olalta au o suprafatia incalditóre de 568 □ metri si paru a fi precursorii executarii unui grandiosu planu de etablisementu industrialu, menitu a sustinerea lupt'a fatia de concurentia englesa etc., care pan'aci prin eftinetatea fabricatelor loru pe terenulu comercialu au datu inapoi productele recitiene, a carora lucrare de altmintrelea este de cea mai buna solidate si calitatea ferului si a ocelului cea mai escelenta, pre cum s'a doveditu la espositiunea din 1878 in Paris.

Fia, cá privirea acestui giganticu aparatu monumentalu alu munciei omenésce se destepte si in poporulu nostru romanescu, in mijloculu caruia se afla, indemnulu spre inbratiosiarea acestoru rami de munca si de castigu si a sciintieloru, din cari acestea ivorescu.

I. Simu, docentu.

— (Caféu'a si berea.) In ultimi 40 ani consumulu cafelei s'au urcatu dela 1.900,000 centenare la 8.500,000. Mai putina cafea se bea in Russi'a; acolo pe unu locuitoriu nu se vine pe anu nici 1/5 dintr'unu funtu, in Itali'a si Marea Britanie aprópe 1/8. In Austro-Ungari'a se vine 1 1/2, in Franci'a 3 3/10, in Svedi'a 3 1/10, in Germani'a circa 4 1/3, in Danemarc'a 5/8 in Elveti'a 6 3/4, in Tierile de josu 7/8. Mic'a Belgie consuma mai multu cá tóte celelalte state, acolo se vine pe o persóna aprópe 9/8 pe anu. Dar' cu tóte acestea consumulu cafelei nu intrece pe departe pe acela alu berei. In Bavari'a se vine pe fiacare persóna 584 litre, in vechiulu Nürnberg 401 litre, in München 270 si in Ingolstadt se urca pana la 1000 litre de persóna pe anu.

— (Unu riu ardiendu). Se scrie din New-York, cum-cá in 20 Aprilie ramur'a dintre Blackwells Island si Hunters Point a riuului East Rivers se aflá in flacari. Indata s'a observatu, cum-ca tiav'a, care éra asediata pe fundulu riuului si conducea petroleu cru du spre rafinare dela trenulu centralu din New-York in Hunters Point au crepatu. Cantitatea cea mare de oleiu in urm'a acestei spargerii au esitu pre suprafati'a apei si cativa copii s'globii observandu-lu lau aprinsu si au fugitu de acolo. Se intelege cum-ca intrég'a suprafatia in unu momentu s'au acoperitu de flacari. Ventulu atitiá flacarile si le lati catra tiermuriu Cong-Island. Aici incepura flacarile a atinge fabric'a de nai, mai multe edificie si lemne. Foculu au duratu 4 óre si numai prin astuparea tievei s'au potutu stinge. Se dice cá daun'a causata e considerabila.

Economi'a nationala.

Creditulu popularu.

(Urmare.)

Pana acum amu analisatu doue forme de creditu popularu, una care procura saracimei unu ajutoru momentanu, cealalta care incuragiédia la lucratori virtutea pastrare de care depinde formarea capitalulu, conditiunea independentiei loru.

N'am vorbitu inca de acelu creditu care inaintédia bani lucratoriului, miculu intreprindietoru, de acelu creditu asia dupa cumu l'am definitu, destinatulu de a le veni in ajutoru, nu numai in momentele

de strimtorare, destinatulu de a le ajutá nu numai spiritulu de pastrare, ci si facultatile loru productive. Amu vedutu ce dificultati intalnesce; ele se esplica indestulu prin acésta, cá creditulu nu creadia capitalatele, ci le presupune cá existánde. Din nenorocire sunt numai unele spirite chimerice — dicu din nenorocire, cá-ci aru fi fórté placutu se fia altfelu — cari au potutu se suposedie ca capitalulu unei natiuni se maresce dintr'o di intr'alta prin óre-care combinatiuni de banca, si ca e destulu de a emite bilete pentru a multiplicá cu atátu mai multu instrumentele munciei si materiile utile alu caroru totalu formédia bogatia. Creditulu nu póte face nicidecum asemenea minuni. Elu póte numai, si este unu resultatu fórté admirabilu pe a carei fecunditate ati apreciat'o, se faca disponibilu capitalulu creatu, se'lu faca a trece in manile industriose, si prin urmare se multiplice intrebuintarile utile ale capitalulu, dar' totu-deauna sub acea conditiune cá creditulu se fia ipotecaru séu cu gagiuri. Gubernamentele si principii in acésta privintia nu sunt mai privilegiati de cátu poporulu. De vreo cinci-dieci de ani, gubernamentele europene s'au inprumutatu multu, si adesea cu dobandi fórté grele. Cátu despre principii, — la epoche, este adevratu departate, dar' acésta s'ar petrece si astadi totu asia, — ve voiú citá in alu XV secolu pe regele Engliterei Enricu alu V-lea. Pentru a face fatia cheltueliloru de resboiu, angagia coróna sa pentru 20,000 de marci episcopulu din Winchester, si pentru 10,000 de marci giuvaerurile sale buniloru burgesi din Londr'a. In acelasu chipu regele Carolu VIII, plati 42 pentru 100 bancii din Genua, care pentru aventurósá sa espeditiune in Itali'a, consinti a'i inaintá 100,000 de livre cu bune asicurari. In resumatu, creditulu repaosédia pe presumptiunea solvabilitatii inprumutatoriului. Si de unde nasce acésta presumptiune? Mai antaiú, din confientia ca inprumutatoriulu va dá banii inapoi, ca este onestu si probu, si asemenea ca póte se'lu constringa in casu de rea vointia de a plati; alu douilea, din convinctiunea ce o are, ca sumele inprumutate nu numai voru remané intacte, dar' voru fructificá. Astu-felu, lealitate, activitate, inteligentia, succesu probabilu alu inprumutatoriului, éta bazele solide ale creditulu; alte nu mai sunt.

Pentru cá lucratori se gasésca creditu, trebuie inainte de tóte cá se fia solvabili; cine va cautá alte conditiuni afara de acésta, nu va gasi de cátu utopii cu minciunile si cu amarile loru desceptiuni.

Sunt doue solutiuni, amendoue inca la inceputulu loru, dar' carora le apartine viitoriulu, si mai multu celei de antaiú. Intr'una, lucratoriulu apare isolatu, sub responsabilitatea sa personale; in cea de a doua, lucratori se asociadia si creditulu devine mutualu; ideia de solidaritate se amesteca cu aceea de responsabilitate si o fecundédia.

Unu cuventu despre creditulu care se obtine isolatu.

Unu asemenea creditu nu póte se aiba de cátu o singura natura de gagiu moralu. Este „creditulu personalu“. Elu depinde de confientia ce inspira unu lucratoru prin inteligentia si moralitatea sa. Va fi destulu cá acestu lucratoru, bine cunoscutu prin antecedentele sale, se gasésca garanti séu cá elu insusi se se angagiedie pe onóre ca va plati. Éra in Scotia acésta forma de creditu se afla in starea cea mai inaintata. Éta cum se petrecu lucrurile la Edimburg, la Glasgow, la Perth etc. Lucratoriulu care are trebuintia de vreo suma, comisulu chiaru lipsitu de ori-ce capitalu, care vré se se stabilésca, agricultorulu séu comerciantulu care vré se' si intindia esplotarile séu afacerile sale, se presinta la tesaurariulu baneci séu alu cursalei sale, asistatu de doui séu trei amici, luati dintre clientii bancii. Acestia atestésa moralitatea, onorabilitatea noului clientu, si se dau garanti pentru densulu pentru sum'a ce'i trebuie. Vedeti negresitu ca desvoltarea unui asemenea creditu suposésa mari progrese morale in class'a lucrátore.

Poporulu scotianu este fórté recomandabilu din acestu punctu de vedere, si Scotia tine, pentru a ne esprime astu-felu, pe cart'a morale a lumii unu mai mare locu de catu acela care'lu tine pe cart'a geografica. Acésta nu insemnésa ca nu este si in satele si in orasielc Franciei o cantitate de lucratori care se merite prin bun'a loru credintia de a se bucurá de unu asemenea creditu. Nu. Dér' pe langa bun'a credintia mai trebuie si seriositate: usurinti'a este asemenea unu viciu; capacitatea face se valorese capitalulu. Trebuie pe langa acésta, in fine, a se gasi si respundietori, garanti, ceea ce nu prea e lesne in centruri de mare intindere cum e de exemplu Pari-

sulu, unde lucratoriulu este mobilu, adesea nomadu, putinu cunoscutu de aceia cari aru poté se dea garantie pentru elu. Acestea suntu dificultati, cari inse, o repetu, nu sunt invincibile. Timpulu care va seversí organizatiunea societatiu laboriöse, va intinde acésta forma de creditu catu mai multu.

(Va urmá.)

Carti mai noua.

— Alexi Theochar, Ciarda alba. Naratiune poetica in 5 cantari br. 20 cr.

— Butureanu H., Manualu de archeologie biblica pentru uzulu Seminarioru. Editiunea I. Cu portretulu autorulu br. 2 fl.

— Castano V. G., Metodu de cetirea limbii franceze in paralelu cu cea romana, cu exercitii potrivite la fiacare regula si o alegere de lecturi franceze pentru uzulu clas'a I-a gimnasiale br. 75 cr.

— Darea de séma asupra procesulu politicu de pressa alu d-lui George Baritiu redactorele „Observatoriulu“. In cestiunea colectelor pentru soldati romani raniti br. 25 cr.

— Golubinski C., Privire scurta asupra istoriei bisericii romana-orthodoxa. Tradusa de J. Caracoveanu br. 1 fl.

— Gugutieliu fiulu vicleanulu mesteru Perdaf. Carte de totu glumeatia si amuzanta br. 50 cr.

— Kopala E., Elemente de istori'a romaniloru pentru scólele primare de ambele secse, conformu programulu in vigóre. Cu optu portrete dintre domniú cei mai insemnati br. 50 cr.

— Lauranu A. Dr., Crescerea poporale. Manualu pedagogico-didacticu pentru luminatoriú poporulu, dupa deregintele preparandialu Ignatiu Bárány prelucratu, br. 1 fl. 30 cr.

— Mic'a biblioteca ilustrata, copriindu: 1) Oratiuni tñute la nuntiele tieranesce sau bine cuventarea tiganiloru ce se inorsu, 2) Evangelia tiganésca ce se canta in diu'a de pasci in biserica tiganiloru br. 20 cr.

— Minunile Coscariloru, contñendu unu siru de diferite si minunate coscarii petrecute in mai multe orasie mari br. 50 cr.

— Minunile sfantulu Sisve br. 40 cr.
— Pambukis G., metodu de Ollendorf aplicatu in limb'a vorbitóre ellena spre a o invetiá in câteva luni, cu introductiune gramaticala, br. 3 fl.

— Cheia exercitiiloru metodulu de Ollendorf, aplicatu in limb'a vorbitóre ellena, br. 1 fl. 50 cr.

— Popu G., Indreptariu practiculu in tóte afacerile finantiale compusu pre bas'a legiloru si ordinatiuniloru finantiale ce suntu in vigóre. Pentru opulu acesta se face prenumeratiunea pentru primele 4 brosiure de odata cu 1 fl. Pretiulu celoru din urma 3-4 brosiure se va indicá pre invelitóreá brosiurei a 4-a din seri'a prima. Brosiurele 1-3 a esitu de sub tiparu.

— Procesulu locuitoriloru din Darabani, inaintea curtiú cu juratiú din Dorohoiu. Darea de séma in extenso cu pledoarielc d-loru T. Maiorescu, L. Dimitriu, W. Voinovu, P. Ghica, Lepadatu, Mandru, Nic. Jonescu si G. Cimara si raportulu procurorulu generalu Remus Opran. Bucuresci 1879. br. 3 l. n.

— Róta noroculu in versuri, cu o curiósá prefatia. Imitatiune de T. G. Nebunelli, br. 1 fl.

— Rotcovschy I., Columba, istoria morala, br. 25 cr.

— Sirte margarite, o carticica de ghicituri, br. 15 cr.

— Toussaint L., Espunere prescurtata de operatiuni comerciale si de comptabilitate, br. 1 fl. 50 cr.

— Ventura G., Curcanii, drama nationala in 3 acte si unu prologu, br. 75 cr.

— Vicleniele mesterulu Perdaf, cu 13 ilustratiuni, br. 50 cr.

Se afla de vendiare

la W. Krafft in Sibiu.

N. B. La cerere se voru spedá carti siuguratece si sub legatura (Kreuzband), dar' atunci pentru francare se urca pretiulu cu 10%. Sum'a acésta ni se va tramite prin assignatia postala d'odata cu comand'a.

Catalogulu celu mai nou se inpartieste gratis si franco ori-cui 'lu-va cere.

Cursulu moneteloru in val. austr.

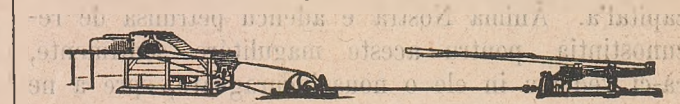
Vien'a, 5 Iuniu.

Galbinii imperat. de auru	fl. 5.50 cr.
Moneta de 20 franci	9.26 „
Imperialu rusescu	9.35 „
Moneta germana de 100 marce	57.— „
Sovereigns englesi	12.— „
Lira turcésca	10.58 „
Monete austr. de argintu 100 fl.	— „

UMRATH & COMP. in PRAG'A,

fabricanti de maschine agricole (69) 7-20

se recomanda prin specialitatile loru, renumite prin esecutarea loru fórté solida, ambletu usioru, productivitate mare si treieratu curatu a



Maschinelorú loru de treieratu de mana si cu verteju dela 1 pana la 8 poteri de cai séu boi atatu locomobile catu si stabile. Mai in colo fabricamu in marimi diferite si de o constructiune probata:

Giururi pentru bucate, taiatóre de paie, mori pentru sdrobotu etc. etc.

Catalóge ilustrate in limbile patriei, se tramitu gratuitu si franco.